

Anne Franks dagbok på östtyskt bokbål

AV LISBETH LINDEBORG

“Kultur och Sonnenfeuer (soleld)“ stod på programmet då hembygdsförbundet “Heimat Bund Ostelbien“ i Pretzien (900 inv.) bjöd in till samkväm den 24 juni i år. Anförda av byns borgmästare Harwig, tidigare SED-medlem (Tyska socialistiska enhetspartiet) numera i efterföljarpartiet PDS (Partiet för demokratisk socialism), hade en hel del människor samlat sig på byns campingplats. Vid 22-tiden kom så kvällens “höjdpunkt“ - en öppen eld för att fira solen. Att elden hade ett annat - politiskt - syfte kom däremot som en överraskning, då tre av hembygdsförbundets unga ledare, i svarta T-shirts med texten “Wehrmacht Pretzien“ plötsligt slängde en amerikansk flagga på elden. Runtomkring tystnade männi-skorna men ingen ingrep, inte heller då några kopior av Anne Franks dagbok slängdes i flammorna med orden “Ich übergebe dem Feuer Anne Frank“. Först då avbröts föreställningen – dock inte av borgmästaren – utan av en kvinna anställd vid polisen i närbelägna Schönebeck.

Obetydligt hemfridsbrott

Det dröjde tre dagar innan polisen i Schönebeck fick en anonym underrättelse om vad som hänt. Tre poliser sattes att undersöka fallet. De förstod inte vad det hela handlade om och hade aldrig hört talas om Anne Frank. Dessutom hade resterna av elden utplånats; i deras ögon handlade störningen om ett obetydligt hemfridsbrott. Men nyheten hade spridit sig och i början av juli kallade prästen i Pretzien till en byförsamling. Närvarande var även de tre unga männen från Heimatbund som nu bad församlingen om förlåtelse för att de stört byfriden. Däremot yttrade de inte ett ord som tydde på insikt om eller ånger över vad de gjort. Inte heller fördes orsaken till störningen på tal av de andra närvarande, berättade den djupt chockade prästen för journalisten Astrid Geisler (die taz 8/9.7.06). Något så verklighetsfrämmande och en sådan förvridning av fakta hade han aldrig upplevt. Ty i stället för att ta upp problemet högerextremism i Pretzien solidariserade sig de närvarande med den försumlige borgmästaren. Nu ska fallet avgöras inför rätta.

Ty de “trevliga unga männen“ i Heimatbund har ett allt annat än soligt förgånget. För 5-6 år sedan utgjorde de kärnan i en nyfascistisk skinheadgrupp förbjuden av författningsskyddet. För borgmästaren blev det en utmaning att försöka integrera dem i byn och göra dem till s.k. “anständiga människor“. Försöket tycktes slå väl ut. Av det vrålade “Heil Hitler“-bandet blev en grupp hjälpsamma unga män som ställde upp för Pretzien bland annat genom deltagande i den frivilliga brandkåren, i sångföreningen och fotbollsklubben. De grundade en informationsträff för cykelturister, en av dem valdes in i byfullmäktige och som hembygdsförbund anförtröddes de till och med uppdraget att skriva byns krönika. På ytan tycktes allt frid och fröjd. I Pretzien kallade man dem “förebilder“ för hela byn.

Vrålade ”Heil Hitler”

Men bakom fasaden till sina nya liv på solsidan infann de sig till interna skinhead-träffar i sina svarta T-shirts och då och då vrålade de ut ett ”Heil Hitler“-rop av spontan vana. För dessa smärre fadäser blundade man i Pretzien. Man ville inte se att de egentligen inte ändrat sig – att de fortfarande var fascister och antisemiter och att dessa åskådningar dessutom kom att präglas av inflytande från en annan totalitarism – den islamistiska. Faktum är att de välmenande integrationsförsöken och byns stöd mynnat ut i ett fullständigt fiasko.

De mer insiktsfulla medborgarna i Pretzien, vilka aldrig känt sig väl till mods med det omvända Heimatbund – uttrycker nu oro över andra eventuella skador som tillfogats Pretzien. *“Förhoppningsvis hade de nya bykrönikörerna inte rivit ut sidorna som listade de judar vilka deporterats under naziregimen! - Och varför hade inte kyrkan nämnts i den krönika som de skrev till Pretziens 850-årsjubileum härom året? - Och vad hade de haft för sig i den byggnad som byn upplåtit åt dem?”*

Medan vi nu väntar på fortsättningen har vi anledning att fråga oss hur många Pretzien som finns i östra Tyskland. Ty det är huvudsakligen där som vi har den hårdföra

högerextremismen med sin rasism och öppna antisemitism. Inför fotbolls-VM hade det liberala partiets fraktionsordförande Werner Hoyer varnat utländska besökare för att förvill sig till de områden i östra Tyskland som behärskas av högerextremistiska grupper. Han talade då om "no-go-areas". Att detta inte är någon överdrift intygades av kända forskare som Wilhelm Heitmeyer och bevisades av ett flertal överfall på människor av annan hudfärg. Men i regel är dessa orter eller förorter inte ställen som landets turister uppsöker.

Totalitär stat

Vilka är då de viktigaste orsakerna till den relativt påfallande och konstant utbredda högerextremismen i östra Tyskland? En orsak grundar sig i försummelsen att bearbeta det nazistiska förgångna under DDR-tiden, en annan närs av erfarenheterna att leva i en totalitär stat och svårigheten att acceptera ett annat system, en tredje orsak är en extrem nationalism och hat och rädsla inför det främmande, en fjärde är känslan av otillräcklighet – i ett samhälle som kräver alltmer av den enskilda individen tar dettas förlorare skydd i medvetandet om att tillhöra det tyska folket – en överlägsenhetskänsla gentemot medborgare av utländsk härkomst.

På flera sätt visar Pretzien vilka politiska fel vi här har att göra med. Medan högerextremisterna väl känner till det symbolvärde som Anne Frank och den amerikanska flaggan har, så var poliserna ovetande om de politiska signaler som utgick från skeendet. Kunskap är alltså en absolut betingelse i kampen mot högerextremism och antisemitism. Att integrationsförsöket misslyckades beror på att detta baserades på önsketänkande och halvmesyrer – inlemmandet av dessa skinheads i en samhällelig gemenskap präglades av efterlåtenhet. I byn visste man om deras svarta T-shirts. Ändå försummade man att ställa de unga männen till svars för den högerextremism de fortfarande omhuldade; i stället för att gå till grunden med problemet ägnade man sig åt kosmetiska finjusteringar. Politiskt naivt var ansvaret och förtroendet man visade dem: alltför stort tillmötesgående i alltför snabbt tempo. Likaså framstår en hel del av Pretziens invånare som fega och hycklande vilket kom till synes i den snabba förlåtelsen och undanflykterna vid bymötet. Vem hade här civilkurage nog att säga ifrån? Det enda som nu önskas är de maximala straffpåföljder som

den tyska rättsstaten tillhandahåller i ett fall som detta och att rättegången i fråga ges nog publicitet.

Vaga antydningar

Ändå är denna öppna antisemitism lättare att få bukt med än den dolda och latent antisemitismen, menar Stephan Kramer, generalsekreterare för det tyska judiska centralrådet. Ty Tyskland har varit förutseende nog att göra antisemitism till en straffbar gärning och man kan då värja sig. Betydligt värre är de vaga antydningarna som man inte sällan hör i icke-högerextrema och ofta bildade sammanhang. Därvidlag är Tyskland inte värre än andra europeiska länder och troligen finns mindre av denna antisemitism här än exempelvis i Sverige. Ty det finns väl knappast något land där upplysning prioriteras mer, där man så noga och från så många håll följer upp antisemitismen. Hur välbehövligt detta är visas bl.a. i en enkät (2005) bland studenter. Enligt denna menade hela 17%, att „de judiska invånarna hade något särskilt och egendomligt över sig som inte riktigt passar ihop med oss“.

Särskilt oroande är den snabbt växande antisemitismen bland många muslimska barn och ungdomar, vilka närs av hatpropagandan och det fruktansvärda hopkoket av lögn i Hizbollah-sändaren al-Manar. Med denna indoktrinering anser de sig ha rätt att likställa det onda i världen med judendomen. Enligt den turkisk-tyske journalisten Ahmed Senyurt är ungdomar i den tredje generationen särskilt mottagliga för dessa stereotyper. De ser sig själva som delar av ett "kollektiv av förtryckta" i offerkonkurrens med judar. Enligt Senyurt "*har en dialogindustri uppstått där denna offerdiskurs perpetueras utan att någon tillåts ställa obekväma frågor*".

Detta blir särskilt tydligt vid de tillfällen då Mellersta Östern konflikten spetsar till sig och likhetstecken sätts mellan judiska människor globalt och den politik som vid ett givet tillfälle förs i Israel. Detta är ännu en antisemitisk yttring visar ett aktuellt exempel från Trier. Där skulle den judiska församlingen arrangera en musikkväll med sång av den kvinnliga judiska kantorn i Berlin, Avitall Gerstetter och ett israeliskt jazzband. Eftersom den judiska församlingens lokaler inte räckte till hade man gått ihop med Triers kulturcentrum som kunde ställa mer utrymme till förfogande. Men i slutet av juli kom en skrivelse från kulturcentrats ansvarige chef Gisela

Sauer, att man ville avlysa konserten, ty *“synagogala sånger passade inte in i det politiska läget med kamphandlingarna i Israel och Libanon“*. Först efter övertalningar från judiska församlingens ledare i Trier insåg Gisela Sauer att hon gjort sig skyldig till ett gravt fel. Från Berlin kom samtidigt en häftig reaktion från Gerstetter som kände sig *“personligt sårad“*: *“oberoende av min egen inställning stärks här den antisemitiska klichén att judar globalt sett är ansvariga för Israels politik“*. Avitall Gerstetter höll i stället sin konsert i Triers domkyrka den 14 september, den avlöpte utan problem.

Lisbeth Lindeborg, fil.dr, journalist, författare